

A kisebbségi magyar lét kezdetei. Kronológia, 1918–1921

1918

október 14. Károlyi Mihály vezetésével megalakult a Magyar Nemzeti Tanács.

október 18–19. Budapesten az országgyűlésben Alexandru Vaida-Voevod a magyarországi és erdélyi román nemzet nevében, Ferdiš Juriga a felső-magyarországi szlovákok nevében a nemzeti önrendelkezéshez való jog elismerését követelte.

október 21. Összeült a Német-Ausztriai Ideiglenes Nemzetgyűlés.

október 28. Prágában kikiáltották a Csehszlovák Köztársaságot.

október 29. A Zágrábi Nemzeti Tanács kimondta elszakadását Ausztria–Magyarországtól és kikiáltotta a Szlovének–Horvátok–Szerbek Államát.

október 30. Turócszentmártonban a Szlovák Nemzeti Tanács nyilatkozatban csatlakozott a Csehszlovák Köztársasághoz.

október 31. A Budapesten és a nagyvárosokban kitört tüntetések és sztrájkok hatására József főherceg kinevezte a Magyar Nemzeti Tanács Károlyi Mihály vezette koalíciós kormányát. Győzött az ún. őszi-rózsás forradalom. – Kolozsvárt is kitört a forradalom. A foglyokat kiengedték a börtönökből. A katonák hazaszéledtek a kaszárnnyákból. – Budapesten megalakult a Román Nemzeti Tanács.

október vége Megalakult a szociáldemokrata Roth Ottó vezette Bánáti Nemzeti Tanács, amely a Bánát jövőjét önálló államként képzelte el.

november 8. A csehszlovák hadsereg alakulatai támadást intéztek Nagyszombat és Trencsén ellen.

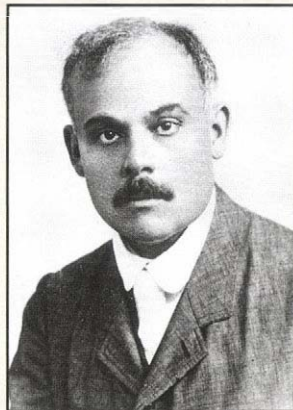
november 10. I. Ferdinánd román király kiadta mozgósítási parancsát az Erdély fokozatos elfoglalását megkezdő román hadseregnek. – A délszláv csapatok elfoglalták Újvidéket, majd Baját és Pécsét is. – Megalakult a Nyugat-magyarországi Német Néptanács Nagymartonban (Mattersburg).

november 12. Kikiáltották az Osztrák Köztársaságot. – A Ruszinok Amerikai Néptanácsa elfogadta a scrantoni nyilatkozatot az „ösi ruszin területeknek” a Csehszlovák Köztársasághoz való csatlolásáról.

november 12–14. A Magyar Nemzeti Tanács küldöttsége Aradon tárgyalásokat folytatott az erdélyi Román Nemzeti Tanács vezetőivel. A Jászi Oszkár vezette küldöttség nemzeti autonómiát kínált, a Iuliu Maniu vezette román tárgyaló cso-

Károlyi Mihály

Jászi Oszkár

port a teljes önállósághoz ragaszkodva elutasította azt.

november 13. A Károlyi-kormány és az antant aláírta a belgrádi konvenciót.

november 16. Kikiáltották a Magyar Népköztársaságot.

november 25. Újvidéken a dél-magyarországi megyék szerb képviselői kimondták Bácska, Bánát és Baranya Magyarországtól történő elszakadását és a Szerb Királysághoz történő csatlakozását.

december 1. Gyulafehérváron az erdélyi Román Nemzeti Tanács nemzeti gyűlést hívott össze, amelyen kimondták „a románoknak s az általuk lakott területeknek az egyesülését Romániával”. A nagygyűlés létrehozta az erdélyi román Kormányzótanácsot. – Kikiáltották a Szerb–Horvát–Szlovén Királyi Államot (1921-től Szerb–Horvát–Szlovén Királyság).

december 2. A román hadsereg az antant-hatalmak engedélyével bevonult Marosvásárhelyre, majd Besztercére és Brassóba.

december 3. A győztes hatalmak érdekeit Budapesten képviselő Fernand Vix alezredes a belgrádi fegyverszüneti egyezmény érvénytelenségére hivatkozva követelte az észak-magyarországi területek magyar katonai kiűrését.

december 6. Bartha Albert magyar hadügyminiszter ideiglenes csehszlovák–magyar demarkációs megállapodást kötött Milan Hodzával. – Megalakult a Heanzenland Szabad Köztársaság Nagymartonban.

december 9. Hivatalba lépett Apáthy István kelet-magyarországi fő kormánybiztos Kolozsvárt. – A román Kormányzótanács megkezdte működését Nagyszébenben.

december 17. Henri Berthelot tábornok, az antant Dunai Hadseregének parancsnoka önhatalmúlag engedélyezte a román hadsereg előrenyomulását a Szatmár–németi–Nagykároly–Nagyvárad–Arad vonalig.

december 22. A magyar és székely nemzeti tanácsok a gyulafehérvárral szemben összehívták Kolozsvárra az erdélyi magyarság nemzeti gyűlését. A gyűlés az erdélyi magyarság számára is önrendelkezési jogot követelt.

december 24. A román hadsereg Neculcea tábornok parancsnoksága alatt bevonult Kolozsvárra.

december 25. A Károlyi-kormány közzétette az 1918. december 21-én kelt X. sz. néptörvényt, melyben Ruszka Krajna néven területi autonómiát biztosított a magyarországi ruszinoknak.

december 31. A csehszlovák légiók bevonultak Pozsonyba, s megkezdtek Dél-Szlovákia megszállását.

1919

január elején

Megkezdődött a csehszlovák és a román katonaság bevonulása Kárpátalja területére.

január 17. Apáthy István kelet-magyarországi fő kormánybiztos letartóztatott és Nagyszébenbe szállították.

január 18. Ünnepelesen megnyitották a párizsi békekonferenciát; a vesztes államok képviselőit nem hívták meg.

január 19. Német Népnapot tartottak Sopronban, amelyen autonómia követeléseket fogalmaztak meg.

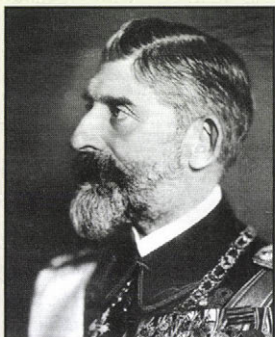
január 20. A máramarosi Kőrösmezőn megalakult a Hucul Köztársaság.

január 22. A román királyi hadsereg elérte a Máramarossziget–Csucsá–Zám vonalat.

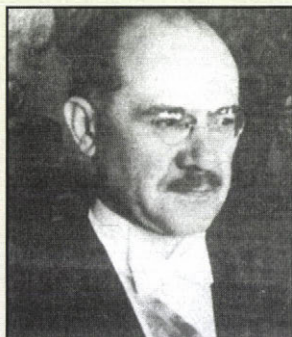
január 28. A román hatóságok felszámolták a kelet-magyarországi fő kormánybiztoságot és kinevezték a város román hivatalnokait. – Megjelent a VI. sz. néptörvény a magyarországi németek önrendelkezési jogának gyakorlásáról.

Apáthy István

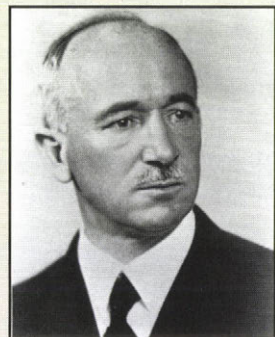
I. Ferdinánd

Milan Hodža

Vavro Šrobár

Edvard Beneš

A MAGYAR KIRÁLYSÁG ETNIKAI KÉPE 1910-BEN

- abszolút magyar többségű járás
- relatív magyar többségű járás
- abszolút német többségű járás
- relatív német többségű járás
- abszolút szlovák többségű járás
- relatív szlovák többségű járás
- abszolút román többségű járás
- relatív román többségű járás
- abszolút ruszin többségű járás
- relatív ruszin többségű járás
- abszolút horvát többségű járás
- relatív horvát többségű járás
- abszolút szerb többségű járás
- relatív szerb többségű járás
- abszolút szlovén többségű járás
- relatív szlovén többségű járás
- abszolút lengyel többségű járás
- abszolút olasz többségű város

Az adott járásban kisebbségben lévő nemzetiség aránya:

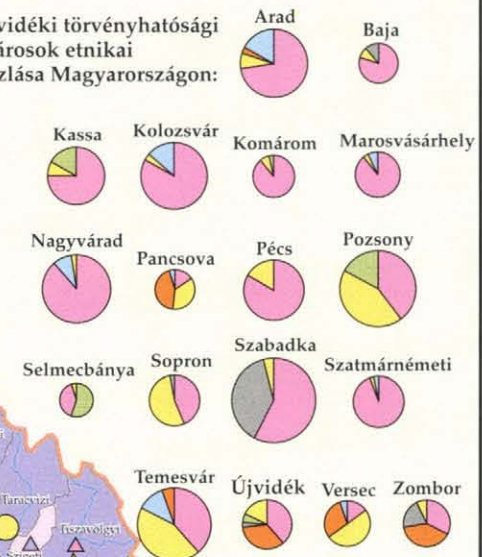
- 5-20% között
- 20-35% között
- 35-50% között

(A szín a nemzetiségre utal)

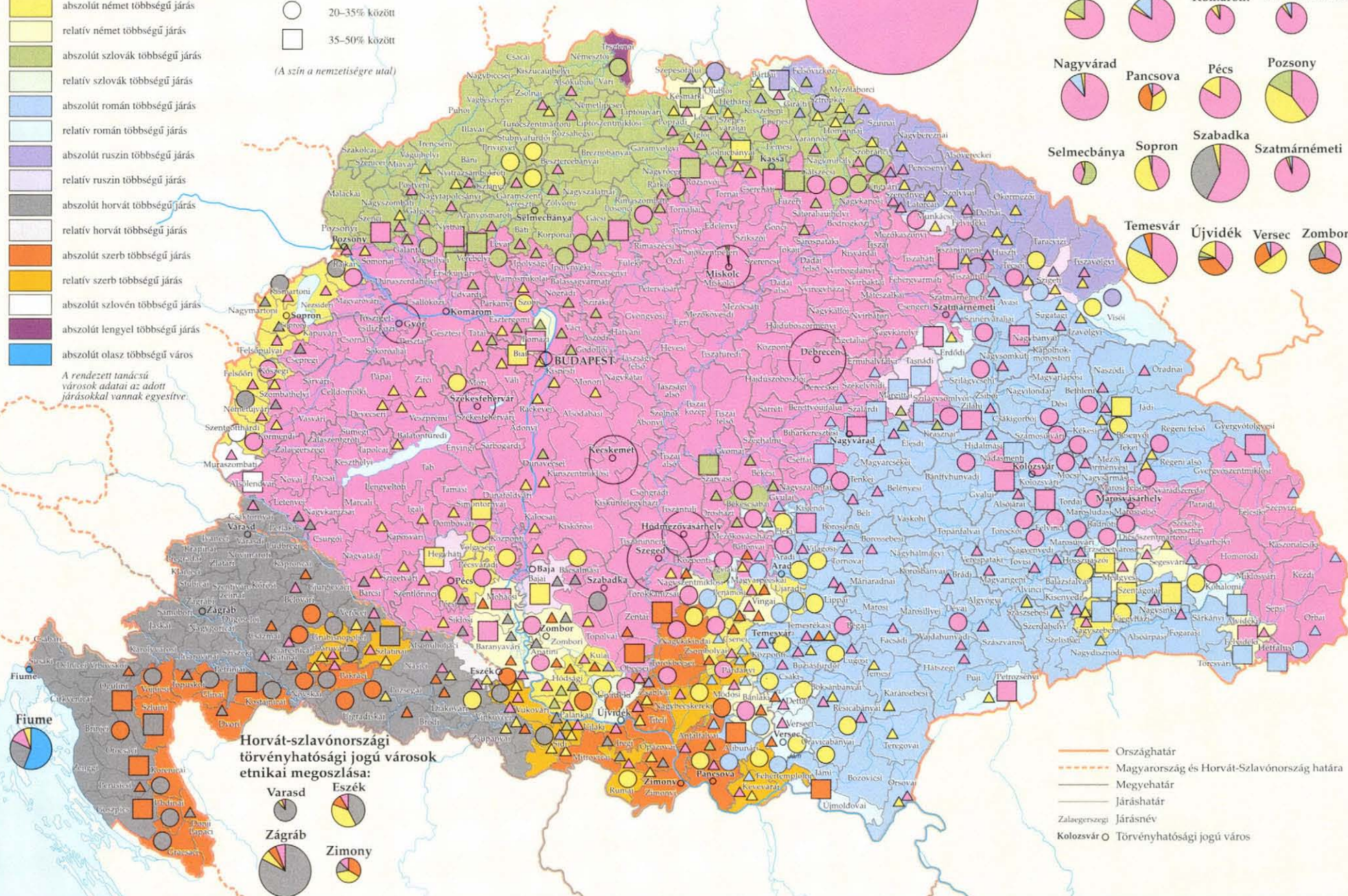
Budapest

Peremvidéki törvényhatósági jogú városok etnikai megoszlása Magyarországon:

A rendezett tanácsú városok adatai az adott járással vannak egyesítve.

Horvát-szlavónországi törvényhatósági jogú városok etnikai megoszlása:

- Országhatár
- Magyarország és Horvát-Szlavónország határa
- Megyehatár
- Járáshatár
- Zalaegerszegi Járásnév
- Kolozsvár
- Törvényhatósági jogú város

február 3. Vavro Šrobár teljhatalmú szlovák miniszter Zsolnáról Pozsonyba helyezte át Szlovákia új közigazgatási központját.

február 4. Tiltakozásul Pozsonynak Csehszlovákiához való csatolása ellen országos vasutassztrájk kezdődött a megszállt észak-magyarországi területeken.

február 8. A Párizs környéki béketárgyalásokon megkezdte működését a román és jugoszláv ügyek bizottsága. Fő feladata a két állam Magyarországgal közös határainak a megállapítása volt.

február 15. Edvard Beneš csehszlovák külügyminiszter ismertette a békekonferencia Főtanácsa előtt Csehszlovákia területi követeléseit.

február 20. A szerb hadsereg átvette a hatalmat a Bánáti Nemzeti Tanácstól.

február 27. Elkezdte működését a csehszlovák ügyek bizottsága, amelyben az amerikai és a francia küldöttek ellentétes módon ítélték meg a Csehszlovákiához kerülő területek nagyságát, etnikai összetételét. A Csallóköz kérdését külön albizottság vizsgálta, s végül az amerikai küldött is beleegyezett a terület Csehszlovákiának ítéelésébe.

március 11. A Szerb–Horvát–Szlovén (SZHSZ) Királyi Államon belül megszüntették a Bánát, Bácska, Baranya Nemzeti Igazgatóságot.

március 12. A párizsi békekonferencia jóváhagyólag tudomásul vette a Kárpátaljára vonatkozó csehszlovák követeléseket.

március 20. Vix alezredes átadta Károlyi Mihálynak a békekonferencia jegyzékét a magyar–román határ mentén kialakítandó semleges zónáról. A köztársasági elnök elfogadhatatlannak nevezte a követelést.

március 21. Kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot.

március 25. Pozsonyban szükségállapotot hirdettek ki az alakuló Szlovákia területére.

április 23. A románok bevonultak Debrecenbe.

április 27. A csehszlovák hadsereg támadást indított a Magyar Tanácsköztársaság ellen.

május 8. Ungváron megalakult a Központi Ruszin (Orosz) Nemzeti Tanács, amely kimondta a Csehszlovákiához való „önkéntes” csatlakozást.

június 13. A Clemenceau-jegyzék rögzítette a párizsi békekonferencia döntését Magyarország határaitól.

augusztus 1. Lemondott a magyar tanácskormány, ezzel megbukott a Magyar Tanácsköztársaság.

augusztus 4. A román hadsereg bevonult Budapestre.

augusztus 21. Budapesten megjelent a 4044. M. E. sz. rendelet a nemzeti kisebbségek egyenjogúságáról.

szeptember 10. Saint-Germainben Ausztria képviselői aláírták az osztrák békeszerződést, a csehszlovák kormány képviselői pedig aláírták a nemzeti kisebbségek védelméről szóló nemzetközi szerződést. – A saint-germain-i szerződés értelmében Kárpátalját Podkarpatská Rus néven, az autonómia ígéréssel, a Csehszlovák Köztársasághoz csatolták.

november 10. Kinevezték Podkarpatská Rus Autonóm Direktóriumát. Elnök: Gregory Zhatkovych.

december 1. A magyar kormány meghívást kapott a békekonferenciára.

december 5. Az SZHSZ Királyi Állam aláírta a nemzetközi kisebbségvédelmi szerződést.

december 9. Coandă tábornok a Vaidakormány megbízásából aláírta Párizsban a kisebbségvédelmi egyezményt.

1920

január 10. Megkezdte működését a Nemzetek Szövetsége.

január 15. A párizsi békekonferencián közölték a magyar küldöttséggel a békefeltételeket. Másnap a magyar delegáció az igazságosabb határok meghúzása érdekében népszavazást kért, amit elutasítottak.

február 29. A csehszlovák nemzetgyűlés elfogadta a köztársaság alkotmányát és nyelvtörvényét. Az alkotmány megerősítette, hogy Kárpátalja autonómiát fog kapni.

március 30. A román csapatok befejezték a tiszántúli területek kiürítését.

április 10. Az erdélyi román Kormányzótanács megszüntette működését. A központi hivatalok, az egységesítő bizottság alatt mint államtitkárságok, utóbb mint vezérigazgatóságok vitték tovább az ügyeket.

április 16. Megkezdődött a szabadkai vasút-igazgatóság magyar vasutasainak négy napos sztrájkja.

A Nagy-Trianon-palota Cotelles-terme, ahol a Magyarországgal kötött békeszerződést 1920. június 4-én aláírták

április 18. Első ízben tartottak parlamenti választásokat Csehszlovákiában.

május 5. Gregory Zhatkovychot Kárpátalja kormányzójává nevezték ki.

május 6. Az antant képviselői átadták a magyar békeküldöttségnek a végleges békeszerződés szövegét. Millerand francia miniszterelnök, a békekonferencia elnöke kísérelve levezényelt valamennyi magyar módosító javaslatot elutasította.

június 4. Aláírták a versailles-i Nagy-Trianon-palotában a Magyarországgal kötött békeszerződést. Magyarország területe a korábbi 283 ezer km²-ről 93 ezerre, lakossága 18,2 millióról 7,6 millióra csökkent.

augusztus 14. Csehszlovákia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság szövetségi szerződést kötött.

augusztus 24. A szerb csapatok megkezdtek a trianoni szerződés ellenére megszállva tartott bajai háromszög, valamint Pécs és környékének kiürítését.

augusztus 30. Befejeződött a román katonaság kivonulása Kárpátaljáról.

október 22. A Nemzetek Szövetsége Tanácsa elfogadta az ún. Tittoni-jelentést. Ez konkretizálta a Nemzetek Szövetségének kisebbségi garanciáját. A petíciók vizsgálatát egy ad hoc bizottságra bízták.

december 15. Erdélyben a politikai harc megszerzésére ötös bizottság alakult. Tagjai: dr. Grandpierre Emil, dr. Paál Árpád, dr. Róth Hugó, Sándor József és dr. Zágonyi István. Ez a bizottság dolgozta ki a Magyar Szövetség munkatervét és a szervezeti szabályokat.

1921

január 25. Ausztriában kiadták a Burgenland-törvényt.

Területi és népességi változások

Terület	Terület km ² -ben	Népesség	Népsűrűség km ² -ként
Csehszlovákiához	63 004	3 567 576	56,6
%-ban	22,3	19,5	
Romániához	102 181	5 236 305	51,2
%-ban	36,2	28,7	
Szerb–Horvát–Szlovén Kir.-hoz	21 031	1 519 013	72,2
%-ban	7,4	8,3	
Ausztriához	4 026	292 588	72,7
%-ban	1,4	1,6	
Fiume	21	49 806	2371,7
%-ban	0,0	0,3	
Szomszédokhoz került összesen	190 263	10 665 287	56,1
%-ban	67,3	58,4	
A trianoni Magyarország	92 607	7 599 246	82,1
%-ban	32,7	41,6	
Magyarország összesen (1920. június 4. előtt)	282 870	18 264 533	64,6

Forrás: Magyarok a Kárpát-medencében. Szerk. Glatz F. Bp., 1988

Mezőgazdasági területi változások (ezer holdban)

Terület	Szántó-föld	Kert	Rét	Szőlő	Lege-lő	Erdő	Ná-das	Nem termő t.
Csehszlovákia	3883	129	1070	24	1251	4101	4	475
%-ban	17,4	19,5	23,5	4,4	21,7	32,4	4,6	18,8
Románia	5939	320	2102	81	2292	6289	7	735
%-ban	26,6	48,3	46,2	14,8	39,9	49,8	8,0	29,2
Szerb–Horvát–Szlovén Királyság	2508	37	154	56	404	204	18	250
%-ban	11,2	5,6	3,4	10,3	7,0	1,6	20,4	10,0
Ausztria	390	9	75	9	49	213	8	67
%-ban	1,8	1,4	1,7	1,6	0,8	1,7	9,1	2,7
Fiume	0,5	0,1	0,7	0,03	0,3	0,8	–	1
%-ban	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	–	0,1
Szomszédokhoz került összesen	12 721	495	3402	170	3996	10 808	37	1528
%-ban	57,0	74,8	74,8	31,1	69,4	85,5	42,1	60,8
Trianoni Magyarország	9583	167	1148	376	1579	1834	51	987
%-ban	43,0	25,2	25,2	68,9	30,6	14,5	57,9	39,2
Magyarország összesen (1920. jún. 4. előtt)	22 304	662	4550	546	5755	12 642	88	2515

Forrás: Magyarok a Kárpát-medencében. I. m.

január Megjelent Kós Károly–Paál Árpád–Zágoni István *Kiáltó szó* című röpirata.
március 14. Cseh–magyar kormányközi tárgyalások kezdődtek Bruckban (Ausztria). A gazdasági kapcsolatok mellett felmerült a határmódosítás kérdése is.

április 23. Csehszlovákia és Románia szövetségi szerződést kötött.

május 11. Bethlen Istvánnál értekezletet tartottak az irredenta szervezetek megszüntetése, ill. korlátozása érdekében. Megegyeztek abban, hogy a megszállt területek felszabadítását célzó katonai szervezkedést megszüntetik.

május 17. Ungváron G. Zhatkovych kormányzó lemondott tisztségéről.

június 5. Bánffyhunyadon népgyűlés keretében megalakult a Magyar Néppárt.

Megtörtént az első lépés a politikai aktivitás terén. Elnök: Albrecht Lajos, titkár: Kós Károly.

június 7. Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság szövetségi szerződést kötött. Ezzel létrejött a kisantant.

június 27. A Nemzetek Szövetsége Tanácsa úgy határozott, hogy a kisebbségvédelmi petíciókat el kell juttatni véleményezésre a bepanaszolt államhoz, amelynek két hónap áll rendelkezésre a válasz megfogalmazására.

június 28. Az SZHSZ Királyság alkotmányának elfogadása.

július 6. A Magyar Szövetség alakuló nagygyűlése a kolozsvári református teológia nagytermében. Elnök: Jósika Sámuel báró, ügyvezető alelnök: Haller Gusztáv, titkár:

Tőkeviszonyok

Terület	A hitelintézetek		
	száma	saját tőkéje	idegen tőkéje
Csehszlovákia	723	172,1	772,7
%-ban	15,1	7,0	6,0
Románia	1651	428,0	1488,5
%-ban	34,5	17,5	11,6
Szerb–Horvát–Szlovén Kir.	443	105,3	375,4
%-ban	9,3	4,3	2,9
Ausztria	93	11,8	88,3
%-ban	1,9	0,5	0,7
Fiume	9	14,3	57,5
%-ban	0,3	0,6	0,4
Szomszédokhoz került összesen	2919	731,5	2782,4
%-ban	61,1	29,9	21,6
Trianoni Magyarország	1861	1713,2	10 057,9
%-ban	38,9	70,1	78,4
Magyarország összesen (1920. jún. 4. előtt)	4780	2444,7	12 840,3

Forrás: Magyarok a Kárpát-medencében. I. m.

Kós Károly. A szövetséget október 30-án a kolozsvári prefektus felfüggesztette.

augusztus 12. A magyar kormány elfogadta Bethlen István javaslatát a Társadalmi Egyesületek Szövetségének Központja létrehozásáról, amely a határon túlra került magyarság támogatását szervezte.

augusztus 22. Míután augusztus 14-én kikiáltották a Baranya–Baja Szerb–Magyar Köztársaságot, a magyar csapatok bevonultak Pécsre.

augusztus 28–szeptember 8. Nyugat-Magyarországon katonai összecsapásokra került sor magyar szabadcsapatok és az osztrák erők között (Pinkafő, Kirchschlag, Ágfalva).

október 4. Prónay Pál Felsőőrött Nyugat-Magyarországot Lajtabánság elnevezéssel önálló tartománnyá nyilvánította.

október 11–13. Velencében olasz közvetítéssel osztrák–magyar tárgyalások kezdődtek Nyugat-Magyarországról. A tárgyalásokat lezáró jegyzőkönyv előírta, hogy Burgenland pacifikálása után nyolc napon belül Sopronban, Ágfalván, Bánfalván, Fertőrákoson, Harkán, Fertőbozon, Balfon, Kópházán és Nagycenken népszavazást kell tartani a terület hovatartozásáról.

november 4. A Lajtabánság megszűnése.
november 26. Osztrák csapatok bevonulása Burgenlandba.

december 14–16. Sopronban és környékén népszavazást tartottak a terület hovatartozásáról.

B. N.–S. A.–F. Cs.–A. S. E.–G. B.

Népességváltozások és anyanyelv (ezer fő)

Terület	Magyar	Német	Szlovák	Román	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb
Csehszlovákia	1072	265	1703	21	442	3	0,4	63
%-ban	10,8	13,9	87,5	0,7	95,2	1,4	0,1	15,6
Románia	1664	557	32	2819	10	2	56	96
%-ban	16,7	29,3	1,6	95,6	2,3	1,0	12,1	23,9
Szerb–Horvát–Szlovén Kir.	459	308	46	80	11	92	378	145
%-ban	4,6	16,1	2,4	2,7	2,3	47,1	82,0	36,2
Ausztria	26	216	1	0,02	0,05	45	0,01	4
%-ban	0,3	11,4	0,0	0,0	0,0	23,1	0,0	1,0
Fiume	6	2	0,2	0,1	0,01	13	0,4	27
%-ban	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	6,6	0,1	6,8
Szomszédokhoz került össz.	3227	1348	1782	2920	463	155	435	335
%-ban	32,5	70,8	91,5	99,0	99,8	79,2	94,3	83,5
Trianoni Magyarország	6718	555	164	28	1	40	26	66
%-ban	67,5	29,2	8,5	1,0	0,2	20,8	5,7	16,5
Magyarország összesen (1920. június 4. előtt)	9945	1903	1946	2948	464	195	461	401

Forrás: Magyarok a Kárpát-medencében. I. m.